

Lärares upplevelse av besvärande elevbeteende

Marcus Samuelsson

Institutionen för beteendevetenskap och lärande,
Pedagogik och didaktik, Linköpings universitet

Svenska lärare upplever elevers pratande som mest besvärande. Detta är också det mest förekommande störande beteendet. Detta ganska triviala beteende störde lärare mest 1998 och så är det fortfarande.

Det har inte blivit allt oroligare och stökigare på lektionerna. Snarare har elevernas beteende inte förändrats nämnvärt på 15 år. Det visar en jämförelse mellan enkäter som lärare i grundskolan och gymnasiet har svarat på 1998 och 2013.

Det är elevernas otillåtna prat som besvärar lärare mest både 1998 och 2013. Detta var enligt alla lärare i grundskolan och gymnasiet ett av de två mest besvärande elevbeteendena. Det var enligt alla lärare i grundskolan också det mest förekommande störande elevbeteendet. Det verkar därmed vara något universellt i det att lärare störs av elever otillåtna pratande. Detta verkar vara stabilt över tid, sett till jämförelsen mellan lärarnas upplevelse 1998 och 2013, som visar att lite har förändrats på 15 år. Denna slutsats förstärks än mer vid jämförelser med internationell forskning.

Vilka elevbeteenden är störande för lärare?

Enkäten som gjordes 2013 besvarades av 116 lärare i grundskolan och gymnasiet i en svensk kommun.

Av lärarna i lågstadiet upplevde 36 procent av lärarna elevers otillåtna prat som mest besvärande. Näst mest störande var olydnad, sysslolöshet och verbala skymfningar, vilket 16 procent av lärarna angav.

På mellanstadiet besvarades 24 procent av lärarna mest av verbala skymfningar. Otillåtet prat och sysslolöshet var de två beteenden som besvarade lärarna i mellanstadiet näst mest, vilket 21 procent av lärarna angav.

Av lärarna på högstadiet angav 64 procent att otillåtet prat var det mest besvärande beteendet. Näst mest var fysisk aggression och att hindra andra elever, vilket 9 procent av lärarna upplevde.

Lärarna på gymnasiet besvarades mest av elevernas sysslolöshet. Detta beteende besvarade 34 procent av lärarna på gymnasiet. Näst mest besvarades lärare på gymnasiet av elevers otillåtna prat. Detta angav 23 procent av gymnasielärarna.

Resultaten för 2013 kan förstås som att lärarna i grundskolan upplevde sig besvärade av beteenden som påverkade dem själva och de andra eleverna i klassrummet negativt. Elevers störande beteende försämrade klimatet och förutsättningarna för att bedriva undervisning. Lärarna fick i och med detta ägna tid åt att avbryta störande elevers negativa beteenden så att det i så liten grad som möjligt inverkar på andra elevers arbete.

Gymnasieelevernas vanligaste besvärande beteende sysslolöshet, som i liten grad störde dem eller

de andra eleverna i klassrummet, innebär att lärarna fick fokusera på att påminna och återföra de störande eleverna till arbetet. Lärarna i grundskolan fick däremot ägna mycket tid och energi åt att påminna de besvärande eleverna om att talutrymmet var begränsat både till omfång och innehåll. Annorlunda uttryckt att det i klassrummet inte är möjligt att prata när som helst och om vad som helst.

Denna enkät är samma enkät som andra lärare i en annan svensk kommun besvarade 1998 (Granström & Einarsson, 1998). Enkäten bygger ursprungligen på en engelsk enkät som 1988 användes för att undersöka vilka beteende som besvarade engelska lärare (Houghton, Wheldall & Merrett, 1988). Lärarna utgick i sina svar från de tio kategorierna nedan. De uppmanades också att utgå ifrån den klass eller grupp som de vanligtvis undervisade när svarade på tolv olika frågor i enkäten.

Tabell 1. Kategorier av besvärande beteenden

Bokstav	Kategori	Förklarande exempel
A	Verbala skymningar	Elaka eller nedlåtande kommentarer mot lärare eller andra elever som ofta leder till konfrontation
B	Åstadkommer ljud	Slår i dörrar, skrapar med stolar eller att förflyttar sig klumpig
C	Olydnad	Vägra eller misslyckas att utföra instruktioner eller att följa regler
D	Otillåtet prat	Rop, kommentarer, avbryta och störa andra genom att prata
E	Sysslolöshet	Långsam med att börja eller avsluta, får lite arbete gjort under lektionerna
F	Passar inte tider	Kommer för sent till skolan eller lektioner, dröjer kvar efter raster och håltimmar
G	Hindra andra elever	Distraherar eller stör andra som arbetar, tar deras material eller utrustning
H	Fysisk aggression	Knuffar, slår eller brottas med andra, kastar saker
I	Slarvig	I uppträdande, skriven text, i klassrum och i bänk
J	Borta från sin plats	Lämnar arbetsplats utan tillåtelse, går omkring i klassrummet

Tabell 2. Beteenden som lärare 1998 och 2013 upplevde som mest besvärande

Skolstadium	1998	2013
År 1-3	1. Åstadkommer ljud2. Olydnad3. Hindra andra elever	1. Otillåtet prat 2. Olydnad3. Fysisk aggression
År 4-6	1. Otillåtet prat 2. Olydnad3. Hindra andra elever	1. Verbala skymningar2. Otillåtet prat3. Fysisk aggression
År 7-9	1. Otillåtet prat 2. Fysisk aggression3. Passar inte tider	1. Otillåtet prat 2. Hindra andra elever3. Olydnad
Gymnasiet	1. Sysslolöshet2. Passar inte tider 3. Otillåtet prat	1. Sysslolöshet 2. Otillåtet prat 3. Passar inte tider

Vad störde lärare 1998 och vad stör lärare 2013?

Tabellen ovan visar att lågstadielärare 1998 upplevde åstadkomna ljud som mest besvärande. År 2013 upplever lärare att otillåtet prat är det mest besvärande. Skillnaderna över tid visar att lågstadielärare 1998 och 2013 haft liknande upplevelser av besvärande beteenden. Ljud respektive kroppsligt agerande visar sig vara det som besvärat och alltså mest besvärar på lågstadiet mest.

Tabellen visar också att lärare 2013 besvärats av att elever visat olydnad till skillnad mot att fysisk hindra andra elever som lärare 1998 upplevde som det tredje mest besvärande beteendet. Dessa förändringar kan förstås som att klassrummen blivit pratigare och bråkigare.

Det kan också förstås som att lärare på lågstadiet 2013 oftare behöver ägna sig åt elevers motvilja, att elever inte följer instruktioner eller regler, vilket innebär att dagens lärare får lägga mer tid och energi på att motivera och upprepa än vad lärare på lågstadiet behövde för 15 år sedan.

År 1998 upplevde mellanstadielärarna att otillåtet prat som mest besvärande beteendet. Femton år senare upplever mellanstadielärare verbala skymfningar som det mest besvärande beteendet. Näst mest besvärande enligt mellanstadielärarna 1998 var olydnad. År 2013 upplever lärarna att otillåtet prat är det näst mest besvärande.

Det tredje näst mest besvärande bland lärare 1998 var elever som hindrar andra elever och bland lärare 2013 var det fysisk aggression. Dessa förändringar kan förstås som att prattet i klassrummet har ändrat karaktär, blivit elakare och att konfrontationer i form av bråk mellan elever är mer vanligt förekommande idag än för femton år sedan.

Lärarna på högstadiet upplevde 1998 att otillåtet prat var mest besvärande. Dagens högstadielärare upplever det på samma sätt. Högstadielärare upplevde 1998 fysisk aggression som näst mest besvärande till skillnad mot dagens lärare som upplever elever som hindrar andra elever som det näst mest besvärande. 1998 upplevde högstadielärare passar inte tider som det tredje mest besvärande till skillnad mot lärare 2013 som upplever olydnad som det tredje mest besvärande. Detta kan förstås som att elevers utåtriktade ilska som lärare 1998 fann besvärande har ersatts av ett mindre ilsket retande enligt högstadielärare 2013.

Lärarna på gymnasiet 1998 och 2013 verkar enligt tabellen ovan dela upplevelsen av besvärande beteende. Då som nu upplevde gymnasielärarna sysslolöshet som mest besvärande. Skillnaden mellan 1998 och 2013 fanns avseende det näst mest och det tredje mest besvärande att passar inte tider och otillåtet prat bytt plats under de femton år som gått sedan första och andra undersökningen. Detta kan förstås som att lärare idag upplever att elever å ena sidan oftare kommer i tid men allt oftare pratar utan tillåtelse.

Vanligast förekommande störande beteenden

Av lärarna som arbetade i skolan 2103 upplevde lärarna på lågstadiet elevernas otillåtna prat som det mest förekommande störande beteendet. Detta uppgav 65 procent av lågstadielärarna. Lärarna upplevde sysslolöshet som de näst mest förekommande beteendet, något som 12 procent angav.

Lärarna på mellanstadiet besvärades också av elevers otillåtna prat. Denna störning uppgav 40 procent av lärarna som mest vanligt förekommande. De upplevde också, liksom lärarna på lågstadiet och lärarna på högstadiet, att elevernas sysslolöshet var det beteende som näst oftast besvärade dem. Av lärarna på mellanstadiet var det 24 procent som upplevde sysslolöshet som det näst mest besvärande beteendet.

Lärarna på högstadiet besvärades vanligtvis av elevers otillåtna prat. Hela 73 procent av lärarna angav detta. De två näst vanligaste beteendena var enligt högstadielärarna sysslolöshet och att hindra andra elever. Av högstadielärarna upplevde 9 procent att dessa beteenden var de näst mest förekommande.

Lärarna på gymnasiet upplevde att sysslolöshet var det vanligast förekommande beteendet, något som noterades av 47 procent av lärarna. Det näst vanligaste beteendet bland gymnasielärarna var att elever inte passar tider. Detta angav 24 procent av lärarna på gymnasiet.

Tabellen kan förstås som att lärarna i grundskolan oftast besvärades av elevers otillåtna prat. Att elever pratar utan tillåtelse och på så sätt stör andra elever och läraren förekom under alla år i grundskolan, och ökade också som tabellen visar i och med att eleverna började på högstadiet. Det är också värt att notera att lärarna i grundskolan var eniga om att elevers sysslolöshet var det näst vanligast förekommande besvärande beteendet. Detta beteende följde med till gymnasiet där lärarnas upplevelse av elevers sysslolöshet var det vanligast besvärande beteendet. Passivitet i form av att inte börja med eller sluta med uppgifter när det förväntas eller att inte få tillräckligt med arbete utfört under lektionen upplevde lärarna som vanligt förekommande.

Tabell 3. Vanligast förekommande besvärande beteenden hos lärare 1998 och 2013

Skolstadium	1998	2013
År 1-3	1. Otillåtet prat2. Åstadkommer ljud3. Borta från sin plats	1. Otillåtet prat2. Sysslolöshet3. Åstadkommer ljud
År 4-6	1. Otillåtet prat2. Olydnad3. Hindra andra elever	1. Otillåtet prat2. Sysslolöshet3. Verbala skymfningar
År 7-9	1. Otillåtet prat2. Passar inte tider3. Fysisk aggression	1. Otillåtet prat2. Sysslolöshet3. Slarvig
Gymnasiet	1. Sysslolöshet2. Passar inte tider3. Otillåtet prat	1. Sysslolöshet2. Passar inte tider3. Otillåtet prat

Vad förändrades mellan 1998 och 2013?

Lärare på lågstadiet idag såväl som för 15 år sedan upplevde otillåtet prat som det vanligast förekommande. Detta kan förstås som att elevernas kommentarer eller prat stör och avbryter den av lärarna planerade undervisningen. Dagens lärare upplever sedan sysslolöshet som det frekvent näst mest besvärande till skillnad från lärarna 1998 som upplevde åstadkomna ljud som näst mest vanligt förekommande.

Dessa förändringar kan förstås som att klassrummet har blivit tystare men på bekostnad av att eleverna blivit inaktiva medan undervisningen pågår. Tredje mest förekommande besvärande beteende 1998 var elever som var borta från sin plats och idag upplevs det vara åstadkommer ljud. Elever verkar sitta mer stilla men åstadkommer mer ljud än för femton år sedan.

Lärarna på mellanstadiet upplevde otillåtet prat som det vanligast besvärande beteendet 1998 såväl som 2013. Mellanstadielärare upplevde 1998 olydnad som det näst mest besvärande beteendet, till skillnad mot lärare 2013 som upplevde sysslolöshet som det näst mest besvärande. Dessa förändringar kan förstås som att elever beter sig lugnare på lektionerna. Det tredje mest förekommande besvärande beteendet var 1998 att hindra andra elever till skillnad mot 2013 då lärare anger verbala skymfningar. Detta kan förstås som att elever numera är språkligt otrevliga i stället för att kroppsligt störa andra.

För lärarna på högstadiet var det 1998 och 2013 otillåtet prat som oftast besvärade dem. Jämförelsen visar att lärare 1998 upplevde passar inte tider som näst mest förekommande bland elever till skillnad mot lärare 2013 som upplevde sysslolöshet som det näst mest vanligaste besvärande beteendet. Dessa förändringar kan å ena sidan förstås som att lärare numera mindre sällan störs av elever som kommer för sent till undervisningen men å andra sidan på lektionerna störs av elever som har svårt att komma igång, inte avslutar arbetet som lärarna tänkt sig eller får lite arbete gjort under lektionerna. Det tredje mest besvärande beteendet för högstadielärare 1998

var fysisk aggression till skillnad mot idag då högstadielärare upplever slarv som det tredje mest förekommande störande beteendet.

Bland gymnasielärarna har upplevelsen av de tre mest vanligaste besvärande beteendena inte förändrats alls mellan 1998 och 2013. Det kan förstås som att undervisningen på gymnasiet upplevs på samma sätt idag som för 15 år sedan.

Implikationer

Som artikeln visat är det ganska milda eller triviala beteendet otillåtet prat som alltför ofta besväras av lärare mest.

Undersökningarna stödjer därmed inte de numera vanligt diskuterade slutsatserna om att det blivit allt oroligare och stökigare på lektionerna. Snarare är det, sett till dessa lärares upplevelser, precis som det brukar vara på lektionerna. Därmed inte sagt att det är så lärare vill ha det så, vilket framkom 1998 och nu igen 2013. Då detta påverkar lärares arbete, elevers lärande och undervisningen negativt så bör något göras, men vad?

Utifrån de goda relationer som merparten svenska lärare har till sina elever bör EN regel mot otillåtet prat diskuteras och vid behov införas. Skickliga lärare och kompetenta elever bör ganska omgående finna motiv för en sådan regel, beskriva vad den innebär i praktiken och vad som sker om någon bryter mot regeln.

När lärare på detta sätt visat omsorg om eleverna bör de få uppleva respekt av eleverna och slippa ägna tid och energi åt att hantera detta triviala störande beteende. Ett första steg på förändringens väg för ett trivsammare klassrumsklimat borde då vara taget!

Referenser

1. Granström K., & Einarsson, C. (1998). *Utmaningar och provokationer i lärares vardagsarbete*. (FOG-rapport 41). Linköping: Linköpings universitet.
2. Houghton, S., Wheldall, K., & Merrett, F. (1988). Classroom behaviour problems which secondary school teachers say they find most troublesome. *British Educational Research Journal*, 3, 297-312.